

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

aktuální úvodník se bohužel nenese v tradičním stylu a doufám, že podobný již nikdy psát nebudu. V dubnu naše řady nenávratně opustila Anna Matušinová, která po dlouhém boji podlehlá vleklé nemoci. Anička se s rakovinou dokázala popasovat velmi statečně, o čemž svědčí i skutečnost, že o jejím onemocnění věděl pouze úzký okruh lidí a zbytek na ní nic nezpozoroval, ačkoliv procházela náročnou léčbou. Anička byla naší kolegyní v Centru takřka od počátků, provázela nás několik let, i když jistě mohla svou energii věnovat práci, která by nestála čistě na dobrovolnickém základu a za niž by mohla dostat náležitou finanční odměnu. Anička patřila jak v Centru, tak na fakultní půdě k aktivním členům, pokud se pro nějakou věc nadchla, dělala ji s plným nasazením. Snoubila se v ní pracovitost s inteligencí, aktivitou a neústupností. Byla náročná jak na sebe, tak na své kolegy, což nám výrazně pomáhalo ve snaze držet za daných podmínek kvalitu výstupů Centra na co nejvyšší úrovni. Zásadně se například zasloužila o sepsání naší zprávy pro ENAR (European Network Against Racism) o stavu diskriminace a rasismu v České republice. Dále publikovala, ať už ve spolupráci s námi či se svým školitelem v doktorandském studiu profesorem Petrem Fialou (t. č. ministrem školství). Aničku jsem znal nejen jako kolega v Centru, ale i jako vyučující na Fakultě sociálních studií, kde patřila k výrazně „nečeskému“ typu studentů. Zajímala se o dění kolem sebe, neváhala se zapojit do hodiny, pokud její otázka nebyla zodpovězena odpovídajícím způsobem, zeptala se znovu. Takřka od počátku studia jezdila na letní školy do zahraničí, po získání magisterského titulu pokračovala v doktorátu na oboru Evropská studia na FSS MU v Brně. K tomu ještě v Praze dokončovala Právníckou fakultu Univerzity Karlovy. Její cesty se neomezovaly na „kyvadlo“ mezi Prahou a Brnem, nejen za studiem ráda cestovala různě po světě.

Když viděla, že postupující nemoc bude asi nad její síly, nic nezabalila a vyrazila ještě za poznáním a zážitky například do Kanady a Portugalska. Její přání vystudovat v cizině již bohužel zůstane nenaplněno, ale i tak Anička zvládla za 26 let neuvěřitelně mnoho. Dokázala nás inspirovat svou pílí, aktivitou, spolehlivostí a statečností a i díky ní naše Centrum stále funguje a vyvíjí se.

Aničko, děkujeme za vše a nezapomeneme!

Za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Hubert Smekal.

Obsah

Klimatické zmeny podľa medzinárodného práva

Zákaz dětské práce a komerční arbitráž

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

| 5

Uruguay stále řeší zločiny diktatury z let 1973-1985

Mír, spravedlnost a Fatou Bensouda

2) Evropský systém ochrany lidských práv

| 8

Co nového ve Štrasburku

Lidskoprávně z Lucemburku

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

| 15

Nejvyšší soud USA odmítl univerzální jurisdikci amerických soudů

Teorie demokratizace a Arabské jaro

Co lze výtěžit z lidských práv?

4) Česká republika a lidská práva

| 21

Únava demokracie ve Střední a Východní Evropě

Ústavněprávní legislativní smršť

+ Přehled lidskoprávních letních škol (II.)

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Klimatické zmeny podľa medzinárodného práva

Phillip C. Jessup International Law Moot Court Competition

Marek Jaroš

Začiatkom apríla sa vo Washingtone uskutočnili medzinárodné kolá prestížnej súťaže Philip C. Jessup International Law Moot Court Competition, ktorej sa každoročne zúčastní až 550 vysokých škôl z viac ako 80 krajín sveta. Podstatou Jessupu je simulovaný súdny spor medzi dvomi fiktívnymi štátmi pred Medzinárodným súdnym dvorom OSN. Úlohou jednotlivých tímov je pripraviť písomné podania za obidve strany sporu, ktoré následne obhajujú v ústnych kolách pred panelom rozhodcov.

Témou 54. ročníka Jessupu boli faktické a právne dôsledky klimatických zmien na štátnosť, migráciu

obyvateľstva a štátny dlh. Súťažiaci sa okrem iného zaoberali jednotlivými konštitutívnymi prvkami štátu, ochranou ľudských práv cudzincov, či otázkami medzinárodného práva zmluvného v súvislosti so štátnou pôžičkou a štátnou imunitou. Vzhľadom na potápajúce sa ostrovné štáty ako Nauru, Tuvalu alebo Kiribati je táto téma veľmi aktuálna a z pohľadu platného medzinárodného práva zároveň značne problematická, pričom minimálne čiastková otázka tzv. environmentálnych utečencov otvára priestor pre ďalšiu diskusiu a *de lege ferenda* úvahy o zabezpečení dostatočného štandardu ochrany ich základných práv.

Medzinárodné kolá boli zavŕšením viac ako polročnej prípravy a tímovej spolupráce. Českú republiku reprezentoval už piaty rok za sebou tím Právnickej fakulty Masarykovej univerzity. Vo Washingtone sa MU predstavila v zápasoch proti univerzitám z Ruska, Rumunska, Bulharska a Trinidadu a Tobago, avšak v silnej medzinárodnej konkurencii 126 tímov nepostúpila do ďalšej fázy súťaže.

Aj napriek skutočnosti, že objektívne hodnotenia v medzinárodných kolách by sa dalo mnoho vytknúť (spomeniem napríklad výrazné rozdiely v odbornosti jednotlivých panelov rozhodcov, kladenie niekedy až príliš hypotetických a špekulatívnych otázok či absenciu spätných väzieb v záverečných hodnoteniach tímov), je celkový prínos už zo samotnej účasti v súťaži nespochybniteľný. Počas týždňa stráveného vo Washingtone majú študenti možnosť získať nové skúsenosti s aplikáciou medzinárodného práva v praxi a stretnúť mnoho zaujímavých osobností. Medzi najprijemnejšie zážitky tohto ročníka patrila účasť bývalej predsedníčky Medzinárodného súdneho dvora Rosalyn Higgins na rozhodovaní semifinálového kola medzi Columbia Law School a National Law School of India University (následný celkový víťaz). Jej predsedanie panelu bolo názornou ukážkou vysokej úrovne profesionality pri súčasnom zachovaní ľudskej tváre.

A presne v tom spočíva duch Jessupu. Aj keď všetky tímy prišli do Washingtonu primárne s ambíciou vyhrať, nič nebránilo tomu, aby si súper podali po skončení zápasov ruky a vymenili zopár priateľských slov. Pre ďalších záujemcov o účasť v súťaži bola predbežne vyhlásená téma nasledujúceho ročníka, ktorá sa bude týkať medzinárodného námorného práva, trestnej jurisdikcie a práv osôb zachránených na mori.

Zdroj

<http://www.ilsa.org/jessuphome>

Zadáni Phillip C. Jessup International Law Moot Court Competition.

THE CASE CONCERNING
**THE ALFURNAN
MIGRANTS**

Jessup 2013

White & Case International Rounds
31 March - 6 April 2013, Washington, DC, USA

Qualifying Rounds
January - March 2013

Alghanistan	Dominican Republic	Kazakhstan	Serbia
Argentina	Ethiopia	Kenya	Sierra Leone
Armenia	Finland	Kosovo	Singapore
Australia	France	Kuwait	Slovakia
Azerbaijan	Gambia	Latvia	South Africa
Bahamas	Georgia	Lithuania	South Korea
Bahrain	Germany	Luxembourg	Spain
Baltic Region	Ghana	Macao	Sri Lanka
Bangladesh	Greece	Malawi	Sweden
Belarus	Guatemala	Malaysia	Switzerland
Belgium	Guyana	Mexico	Tanzania
Benin	Hong Kong	Napoli	Thailand
Brazil	Hungary	Netherlands	Trinidad and Tobago
Bulgaria	Iceland	New Zealand	Turkey
Cambodia	India	Nigeria	Uganda
Canada	Indonesia	Palestinian Territories	Ukraine
Chile	Iran	Panama	United Arab Emirates
China	Iraq	Peru	United Kingdom
Chinese Taipei	Ireland	Philippines	United States
Colombia	Israel	Puerto Rico	Uzbekistan
Costa Rica	Italy	Romania	Venezuela
Croatia	Jamaica	Russia	Vietnam
Czech Republic	Japan		Zimbabwe

JESSUP COMPETITION WHITE & CASE JESSUP CUP ILSA

Zákaz dětské práce a komerční arbitráž

Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot 2013

Martina Závodná

Vis Moot je simulace obchodní arbitráže se vším všudy; detailně popsaným případem a soubojem argumentů před profesionálními rozhodci. Letos proběhl jubilejní 20. ročník této prestižní soutěže, jejíž finále se koná každoročně ve Vídni, a zároveň 10. ročník východní větve s finále v Hong Kongu.

Cílem soutěže je umožnit studentům vyzkoušet si, jak probíhá mezinárodní obchodní arbitráž v praxi. Během šesti měsíců týmy vypracují písemná podání jak za stranu žalující, tak za stranu žalovanou, a následně se snaží obě pozice obhájit v rámci ústních kol před rozhodčím tribunálem. Pravidelně se účastní i české univerzity, ale uspět proti skvělým Asiatům, Němcům nebo Indům, kteří se v průběhu semestru připravují jen na Vis, není úplně jednoduché. V letošním ročníku Masarykova univerzita skončila na 68. místě z celkového počtu 290 účastníků vídeňského finále, což je pro Českou republiku nejlepší umístění v historii.

Fiktivní případ obsahuje otázky procesně-právní a hmotně-právní, které se vždy týkají mezinárodní kupní smlouvy regulované Vídeňskou úmluvou o mezinárodní koupi zboží (CISG). Letos případ obsahoval pouze jednu čistě procesní otázku, a to jestli je písemná svědecká výpověď bez účasti svědka při ústním

jednání dostatečným důkazem. Dále se řešil tradiční mezinárodněprávní a arbitrážní oříšek, konkrétně limity smluvní svobody stran rozhodčí smlouvy. Mohou strany smlouvy vyloučit výhradu státu dle čl. 96 CISG (písemná forma smlouvy)? Je autonomie vůle stran neomezená?

Meritum věci se týkalo koupě polo triček a užití dětské práce při jejich výrobě. Co když se výrobce zavázal vyrobit trička bez užití dětské práce – musí se podobným závazkem řídit i jeho subdodavatelé? A co když byla dětská práce využita nikoliv při výrobě dodaných triček, ale odlišných triček pro jiné zákazníky? Zadání bylo vcelku vyvážené a spor o 2 miliony USD se rozhodoval nejen na základě práva, ale také schopnosti řečníků přesvědčit tribunál, že zrovna oni mají pravdu. Jak ukazují výroky ESLP o právu na ochranu majetku, nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu USA v případě Kiobel nebo samotné komerční arbitráže, světy lidských práv a byznysu se prolínají stále těsněji.

Přestože Vis Moot je slovy zakladatele, prof. Erica E. Bergstena, v prvé řadě *“an educational experience build around the competition”*, vítěz může být jen jeden. Tím se ve Vídni stala City University of Hong Kong a v Hong Kongu zvítězila University of Canberra z Austrálie.

Autorka se zúčastnila finále soutěže Vis ve Vídni za tým Masarykovy univerzity.

Tým Masarykovy univerzity.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Uruguay stále řeší zločiny diktatury z let 1973 – 1985

Markéta Glacová

Ani po dvaceti osmi letech není uruguayská minulost uzavřena a zákony týkající se možnosti prošetřovat bývalé zločiny a porušování lidských práv spáchané během vojenské diktatury zůstávají i nadále předmětem soudních sporů.

Pád vojenské diktatury v roce 1985 provázela řada politických a ekonomických problémů, velmi důležitá byla otázka role armády ve společnosti i politice, stejně jako snaha zajistit budoucí politickou stabilitu země. Tehdejší čelní představitelé proto preferovali cestu usmíření a odpuštění, která spolu s neochotou generálů připustit prošetřování zločinů spáchaných během jejich vlády vedla k rozhodnutí parlamentu nestíhat příslušníky policie a armády za trestné činy, jež se v průběhu dvanácti let vojenské vlády staly [1].

Amnestie pro vojáky zpočátku vyvolala vlnu nevole, nakonec byla ale o tři roky později potvrzena referendem a respektována. Status quo byl porušen až v roce 2000, kdy došlo k založení tzv. Komise pro mír (Comision para la Paz) s cílem zmapovat a analyzovat informace týkají-

cí se zadržených nebo zmizelých osob. Od té doby došlo v několika výjimečných případech ke zpochybnění amnestie. V roce 2010 dospěl Nejvyšší soud Uruguaye k přesvědčení, že dekret udělující amnestii lze považovat za protiústavní, neboť porušuje dělbu moci a ústavní svrchovanost. Meziamerický soud pro lidská práva v roce 2011 rozhodl, že tento uruguayský zákon porušuje Meziamerickou úmluvu o lidských právech a také, že nemá právní účinky. Krátce nato vydal levicový prezident a bývalý partyzán José Mujica dekret omezující použití amnestijního zákona, jehož cílem bylo umožnit soudům nahlédnout do více než 80 nepřístupných případů. Rozhodnutí určit, zda má být daný případ prošetřen či nikoli, tak bylo přesunuto na soud.

Ve vyvolané debatě pokračoval také parlament, jenž přijal zákon umožňující prošetřit případy porušování lidských práv, k nimž během diktatury došlo, a konstatoval, že zločiny proti lidskosti nepodléhají promlčení. Tento zákon však v únoru letošního roku Nejvyšší soud označil za protiústavní, čímž došlo k obnovení platnosti amnestie. Obviněny a uvězněny za porušování práv během tohoto období však již byly desítky osob, včetně bývalých prezidentů Bordaberry a Alvaraze [2]. Vlnu kritiky a nesouhlasu vyvolalo také nedávné přearanžování soudce Mariana Moty z trestněprávní do občanskoprávní sek-

Demonstrace před Poslaneckou sněmovnou podporující snahu o omezení amnestijního zákona. 19. 5. 2011. Zdroj: commons.wikimedia.org

ce Nejvyššího soudu. Moto byl totiž hlavním soudcem prošetřujícím právě zločiny, kterých se měla dopustit vojenská vláda v letech 1973 až 1985. Za jeho nejznámější rozhodnutí lze považovat odsouzení bývalého prezidenta Bordaberryho, Moto navíc otevřel asi padesátku dalších případů, u nichž nyní dojde ke zdržení.

Během vojenské diktatury bylo zabito či uneseno přibližně dvě stě osob a tisíce jich bylo vystaveno mučení. Uruguayský národ zůstává i nadále v otázce vypořádání se s tehdejšími vojenskými představiteli rozdělen. Dvakrát v historii byla totiž amnestie potvrzena referendem, v roce 1989 a pak ještě v roce 2009. Výsledek sice ukazuje nárůst podpory zrušení amnestie, přesto se však stále pohybuje pod 50% hranicí. Uzavření uruguayské minulosti tak i nadále zůstává předmětem sporů, a to nejen vnitrostátních, neboť stále více vyvstává otázka střetu státní svrchovanosti s mezinárodním právem, jež po potrestání zločinů proti lidskosti volá.

J. M. Bordaberry. Zdroj: commons.wikimedia.org.

Poznámky:

[1] Zákon se vztahuje na všechny trestné činy s výjimkou těch, které byly spáchány pro ekonomický prospěch nebo v jejichž případě již došlo k vznesení obvinění.

[2] Juan María Bordaberry Arocena byl zvolen prezidentem v roce 1971, kromě podílu na trestných činech, je mu také přisuzováno značné posílení moc ozbrojených sil vedoucí k dvanácti letům diktatury. K Bordaberrovu zatčení došlo v roce 2006, s ohledem na špatný zdravotní stav ale pobýval v domácím vězení, kde zůstal i po vynesení rozsudku, jenž ho odsoudil k 30 letům vězení. Gregoriu Alvarezovi soud uložil trest odnětí svobody ve výši 25 let.

Zdroje:

Ley N° 15.848, Poder Legislativo, 22. prosince 1986 (<http://www.parlamento.gub.uy/leyes/AccesoTextoLey.asp?Ley=15848&Anchor>).

Slater, M.: Uruguay high court declares dictatorship trials unconstitutional. Jurist, 23. února 2013 (<http://jurist.org/paperchase/2013/02/uruguay-high-court-declares-dictatorship-trials-unconstitutional.php>).

Uruguay: Justice or democracy? The Economist, 23. března 2013 (<http://www.economist.com/news/americas/21573982-argument-over-past-crimes-justice-or-democracy>).

Mír, spravedlnost a Fatou Bensouda

Ondřej Vykoukal

Hlavní žalobkyně u Mezinárodního trestního soudu (MTS) Fatou Bensouda minulý měsíc vstoupila do debaty, které se nevyhnul ani její předchůdce Luis-Moreno Ocampo a nejspíš se jí nevyhne ani žádný z jejich nástupců. Tato debata je v mezinárodně-trestních kruzích dobře známá jako střet míru se spravedlností. Svůj příspěvek do této debaty Bensouda přednesla na Fóru Nové diplomacie (Forum for New Diplomacy) pořádaném americkým deníkem International Herald Tribune.

Velmi zjednodušeně představuje debata “mír vs. spravedlnost” střet dvou stran, z nichž jedna považuje mír za nadřazený spravedlnosti, tedy že pro dosažení míru můžeme obětovat spravedlnost. Naopak druhá strana debaty prosazuje tezi, podle které “není míru bez spravedlnosti”, tzn. že je třeba dosáhnout spravedlnosti, abychom mohli dosáhnout déletrvajícího míru. Prakticky se například jedná o situaci, kdy je vůdce protivládního povstání a pachatel zločinů proti lidskosti v jedné osobě ochoten složit zbraně a vzdát se (dosáhneme míru) pouze za podmínky, že bude zrušen zatykač z Haagu na jeho osobu (obětujeme spravedlnost).

Na úvod svého příspěvku Fatou Bensouda názorově navázala na svého předchůdce, když uvedla, že MTS je nezávislá soudní instituce, jejímž cílem není dosahování míru, ale spravedlnosti. Dosahování míru je věcí orgánů OSN k tomu vytvořených, především Rady bezpečnosti. Hlavním argumentem pro takové rozdělení práce je nutnost zachovávat legitimitu MTS, která je odvozována právě z nezávislosti haagského soudu na institucích typu Rady bezpečnosti.

Na druhou stranu, jak sama Bensouda uvádí, mír a spravedlnost jsou dvě strany téže mince. Cesta k míru by měla být vedena za pomoci spravedlnosti. Míru a spravedlnosti může být podle žalobkyně dosaženo zároveň. Zde je možné vidět určitou změnu názoru úřadu žalobkyně MTS na toto téma, kdy Bensouda přiznává, že dosahování míru a spravedlnosti spolu souvisí a je tedy možné spekulovat, zda se tento názorový posun projeví např. v její užší spolupráci s Radou bezpečnosti. Obě tyto instituce by však při případné spolupráci musely pečlivě vážit míru a rozsah takové kooperace, aby nedošlo k narušení výše zmiňované nezávislosti a legitimacy MTS.

V duchu současného dosahování míru a spravedlnosti Bensouda ve své řeči pokračovala, když uvedla situaci a postup MTS v Ugandě jako příklad toho, kdy soud určitým způsobem přispěl ke vzniku mírových rozhovorů. Kritikům, kteří namítají, že míru v Ugandě nebylo

i přes mírové rozhovory dosaženo právě kvůli činnosti MTS, odvětila otázkou, proč tedy nebylo dosaženo míru ani mírových vyjednávání před vydáním zatykače na předáky tamějších protivládních milic - Armády Božího odporu (Lord's Resistance Army, LRA).

Této argumentaci lze zřejmě přiznat určitou opodstatněnost, nicméně v souvislosti s mírovými rozhovory se objevuje otázka, jak by se měl soud zachovat v případě, kdy by mír vyjednala osoba obviněná z genocidy, tedy zda by měl akceptovat mír a tím resignovat na spravedlnost anebo mír ohrozit tím, že bude dál stíhat osobu, která tento mír vyjednala. Další podobnou a navíc velmi aktuální otázkou je, jak se z hlediska vážení mezi mírem a spravedlností MTS zachová v případě Keni, kde již bylo dosaženo míru, ale představitelem země se stal prezident sice vzešlý z demokratických voleb, ale obviněný ze zločinů proti lidskosti (viz Bulletin 3/2013). Fatou Bensouda se těmito otázkami bude muset nevyhnutelně zabývat, a to i přes její jasnou proklamaci, že dlouhodobého míru lze dosáhnout pouze zároveň s dosažením spravedlnosti, bez jakéhokoli vydírání či tzv. zlatých exilů.

Tip:

Pro zájemce o tuto problematiku doporučujeme film nizozemského režiséra Klaartje Quirijnse **Peace vs. Justice**, který se zabývá právě dosahováním míru a(nebo) spravedlnosti v Ugandě a porovnává úsilí mezinárodních organizací s tím, jak se s krvavou érou vyrovnávají sami Ugandané.

Zdroje:

Fatou Bensouda: International justice and diplomacy. The International Herald Tribune. 20. března 2013

(<http://www.nytimes.com/2013/03/20/opinion/global/the-role-of-the-icc-in-international-justice-and-diplomacy.html>).

Mark Kersten: ICC Prosecutor Enters the 'Peace versus Justice' Sweepstakes. Justice in Conflict. 2. dubna 2013

(<http://justiceinconflict.org/2013/04/02/icc-prosecutor-enters-the-peace-versus-justice-sweepstakes/>).

Fatou Bensouda. Zdroj: flicker.com.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Co nového ve Štrasburku

Monika Mareková, Michaela Smolková

Na rozdíl od minulého měsíce, kdy se Evropský soud pro lidská práva (dále jen Soud či ESLP) s případy s nejvyšší důležitostí úplně odmlčel, v dubnu doháněl své resty a vydal hned šest rozsudků s důležitostí 1. Velký senát rozvířil hladinu rybníka nevládních organizací ve Velké Británii, když se vyjádřil k tamnímu zákazu televizní politické reklamy. Velká Británie figurovala i v dalším kontroverzním případě, ve kterém se ESLP odklonil od předchozího případu při posouzení extradice podezřelého z teroristických činů do USA, kde by mu hrozilo vězení v supermaxu. [1] Za zmínku stojí také rozhodnutí Soudu, v němž se vyjádřil ke svobodě shromažďování na Ukrajině, až do dnešní doby upravené Dekretem Prezidia SSSR.

Zákaz televizní politické reklamy je ospravedlnitelný

Velký senát rozhodl nejtěsnější možnou většinou devíti hlasů proti osmi ve prospěch britské vlády, když se v případě *Animal Defenders International proti Spojenému království* (stížnost č. 48876/08, rozsudek ze dne 22. 4. 2013) vyslovil pro zachování zákazu televizní politické reklamy ve Velké Británii. Nevládní organizace Animal Defenders International chtěla v rámci své kampaně proti vystavování primátů v zoo a cirkusech uvést v televizi reklamu zobrazující dívku v řetězech ve zvířecí kleci, za kterou následoval pohled na šimpanze ve stejné pozici. Tato reklama však nebyla připuštěna do televizního vysílání z důvodu, že šlo o politickou reklamu, která byla zakázána zákonem z roku 2003. Cílem zavedení zákazu byla ochrana před ovlivňováním veřejnosti v politické debatě těmi nejbohatšími, a tedy ochrana demokracie. Ostatní druhy politické reklamy včetně reklamy v rádiích, v časopisech a na

internetu mohli političtí soupeři nadále plně využívat. Animal Defenders International však považovala právě nemožnost upozornění na skutečnosti, které má veřejnost právo vědět, za ohrožení demokracie a britskou vládu zažalovala za porušení svobody projevu (čl. 10 Úmluvy).

Budova Nejvyššího soudu Chorvatské rep. zdroj: Wikimedia Commons.

ESLP při posuzování přípustnosti zákazu zkoumal tři hlavní faktory. Za prvé se zabýval procesním hlediskem přijetí zákazu. Soud přihlédl ke skutečnosti, že regulatorní režim ve Velké Británii byl podroben náročnému přezkumu, který bral v úvahu judikaturu ESLP. V legislativním procesu zákaz podpořily všechny politické strany a ve vnitrostátním řízení byly argumenty Animal Defenders International také velmi pečlivě prozkoumány pohledem přes judikaturu ESLP. Za druhé se Soud zabýval rozsahem vlivu zákazu. Zhodnotil, že zákaz nebyl celoplošný a stěžovateli zůstal přístup do všech ostatních médií a také do televizních debat, kde mohl prezentovat své politické názory. Za třetí štrasburský soud prozkoumal, jak regulují politické reklamy ostatní evropské státy. Zjistil, že členské státy nejsou jednotné ve způsobu regulace televizní politické reklamy, což pramení z různého historického vývoje a kulturních odlišností. Tím pádem měla i britská vláda větší prostor pro vlastní úpravu politické reklamy. Po zhodnocení všech třech faktorů Soud uzavřel, že zákazem politických reklam Velká Británie neporušila svobodu projevu.

Rozhodnutí je doplněno jedním souhlasným a dvěma odlišnými stanovisky. Rozsudek byl zklamáním pro britské nevládní organizace, které nemají možnost adekvátně odpovědět na televizní kampaně soukromých společností, protože jsou zařazené mezi politické organizace.

Demonstrace na Ukrajině, zdroj: Wikimedia Commons.

Extradice schizofrenika do USA

Případ *Aswat proti Spojenému království* (stížnost č. 17299/12, rozsudek ze dne 16. 4. 2013) navazoval na případ *Barbar Ahmad a jiní proti Spojenému království* (stížnosti č. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 a 67354/09, rozsudek ze dne 10. 4. 2012), ve kterém Soud shledal, že extradice stěžovatelů podezřelých z terorismu do USA, kde jim hrozily dlouholeté tresty a uvěznění v „supermax“ celách věznice ADX Florence, není porušením zákazu mučení (čl. 3 Úmluvy). Přezkum věci pana Aswata však ESLP z tohoto případu odročil do samostatného jednání vzhledem k tomu, že trpěl paranoidní schizofrenií a byl léčen v nemocnici. Soud vyzval strany sporu, aby odpověděly na tři doplňující dotazy, ve kterých se zaměřil na přezkum možného zhoršení zdravotního stavu pana Aswata extradicí do USA. Po pečlivém zhodnocení dospěl k závěru, že extradicí do USA by Spojené království porušilo zákaz mučení zejména vzhledem k tomu, že není jasné, v jakém zařízení a jak dlouho by byl pan Aswat vězněn před začátkem procesu, a USA také nezaručily, že by po odsouzení nebyl uvězněn v supermaxu, což by mohlo výrazně zhoršit jeho zdravotní stav. Soud však zdůraznil, že o porušení zákazu mučení nešlo z důvodu možné délky trestu, která by stav schizofrenie u stěžovatele nezhoršila.

ESLP tedy o kousek rozvinul nahlížení na supermaxové věznice jako možný nástroj mučení vězňů a specifikoval, že samotné uvěznění v takovéto věznici neporušuje zákaz mučení, pokud je uvězněn jednotlivec psychicky zdravou osobou. V případě vězňů, u kterých může supermax zhoršit jejich psychickou nemoc, však jde o zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy.

Uvězněný demonstrant

Případ *Vyerentsov proti Ukrajině* (stížnost č. 20372/11, rozsudek ze dne 11. 4. 2013) se zabýval procesními aspekty svobody shromažďování. Stěžovatel, Oleksiy Oleksandrovych Vyerentsov, byl rozsudkem soudu na tři dny zbaven svobody z důvodu organizace shromáždění bez příslušného povolení před Oblastním státním zastupitelstvím ve Lvově.

Organizace shromáždění je na Ukrajině upravena Dekretem Prezidia SSSR, který byl do ukrajinského vnitrostátního právního řádu „dočasně“ převzat v roce 1991. Dle názoru ESLP však tato právní úprava neodpovídá ústavě Ukrajiny, která pro konkretizaci realizace shromažďovacího práva výslovně vyžaduje předlohu ve formě zákona. Prodlení v délce 20 let nemůže sloužit jako odůvodnění dočasnosti, zejména v situaci, která se týká provedení svobody shromažďování.

Socha svobody projevu, 1980, autor: Cephas Yao Agbemenu, zdroj: Wikimedia Commons.

Vzhledem k neurčitosti zákonné předlohy proto ESLP shledal porušení svobody shromažďování (čl. 11 Úmluvy) a rovněž zákazu trestu bez zákona (čl. 7 Úmluvy).

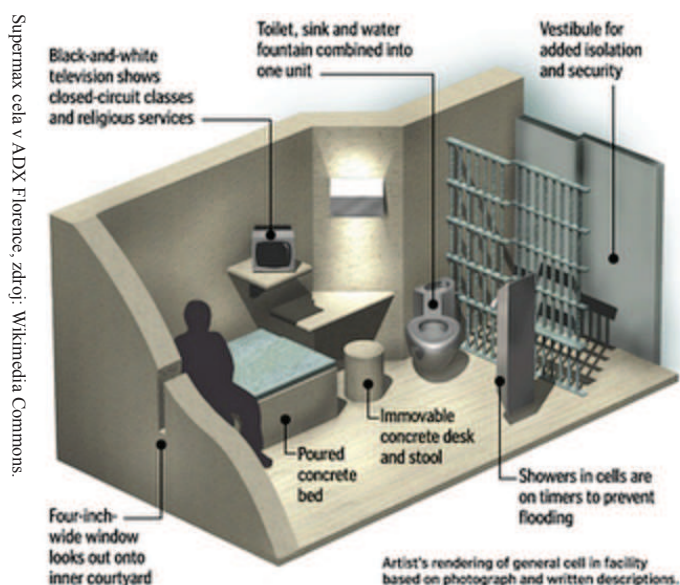
V řízení proti stěžovateli ukrajinské soudní orgány porušily také velkou část práv spadajících pod právo na spravedlivý proces (čl. 6 Úmluvy). Těmito porušenými aspekty byly: právo na dostatečnou a včasnou přípravu obhajoby; právo na právní pomoc (ukrajinský prvoinstanční soud odmítl žádost stěžovatele o účast advokáta s odůvodněním, že stěžovatel je lidskoprávní aktivista a právo zná), právo na výslech svědka a právo na řádné odůvodnění (s právními námitkami ohledně nedostatečnosti zákonné úpravy se musel vypořádat až ESLP). Proto vzhledem ke všem porušením přiznal ESLP stěžovateli zadostiučinění ve výši 6000 EUR.

Zanedbání akutní péče o těhotnou ženu

Známkou nejvyšší důležitosti klasifikoval ESLP rovněž případ otce a syna, pánů *Mehmet Şentürk a Bekir Şentürk proti Turecku* (stížnost č. 13423/09, rozsudek ze dne 9. 4. 2013). V osmém měsíci těhotenství začala paní Şentürk, žena a matka stěžovatelů, pociťovat bolesti v podbřišku. Ve třech různých nemocnicích byla vyšetřena porodními asistentkami či urologem, aniž by byl přivolán gynekolog, a poslána domů. V poslední čtvrté navštívené nemocnici se paní Şentürk dozvěděla, že plod v jejím těle zemřel a bude třeba ho

operativně odstranit. Rodina však nedisponovala částkou k úhradě poplatku za přijetí a operaci, proto se rozhodlo o převozu paní Şentürk do jiné nemocnice, který však nepřežila.

ESLP shledal porušení hmotněprávního a rovněž procesního aspektu práva na život, příkazujícího orgánům situaci rychle, efektivně a dostatečně vyšetřit (čl. 2 Úmluvy). Stěžovatelce byl odmítnut přístup k rychlé ambulantní péči a nebyla dostatečně informována o rizicích spojených s odmítnutím péče. Turecké vnitrostátní orgány navíc za devět let nedokázaly případ uspokojivě uzavřít a vyšetřit.

Neproporcionální příkaz k prohlídce sídla novin

V minulém měsíci se štrasburský soud zabýval také bližším vymezením práva na soukromý a rodinný život (čl. 8 Úmluvy) a svobody projevu (čl. 10 Úmluvy). V případě *Saint-Paul Luxembourg S.A. proti Lucembursku* (stížnost č. 26419/10, rozsudek ze dne 18. 4. 2013) publikovaly lucemburské noviny *Contracto*, vydávané stěžovatelem, článek popisující situaci rodin, jimž byly z jejich péče odňaty děti. Článek zveřejnil identitu odpovědného sociálního pracovníka i dvou nezletilých, načež lucemburská správa sociálního zabezpečení podala podnět na zahájení trestního řízení pro urážku na cti a porušení zákonů o ochraně nezletilých. Jelikož byl článek napsán pod pseudonymem, vydal vyšetřující soudce příkaz na prohlídku sídla novin, aby policie zajistila důkazy pro identifikaci autora. Při prohlídce policisté zabavili kopie novin, notebook a různé dokumenty, které sloužily jako podklad pro článek. Následně stěžovatel podal odvolání proti příkazu k prohlídce a žádal, aby byl prohlášen za neplatný. Lucemburský soud však jeho odvolání zamítl.

ESLP uznal, že příkazem k prohlídce byl sledován legitimní cíl ochrany veřejného pořádku a také ochrany práv jiných, na druhé straně však shledal, že tohoto cíle mohlo být dosaženo přiměřenějším způsobem a konstatoval porušení práva na soukromý a rodinný život. Dále zhodnotil, že příkaz k prohlídce byl koncipován velmi široce, čímž policie získala velkou pravomoc, lehce zneužitelnou k identifikování zdrojů novináře. Jelikož příkaz k prohlídce neměl dostatečně přesně vymezený rozsah, aby nebyl zneužitelný, Soud shledal, že Lucembursko porušilo právo na svobodu projevu. ESLP tedy zas o kousek posílil právo na soukromý a rodinný život a svobodu projevu i v případech, kdy jde o vyšetřování trestních činů.

Právo na spravedlivý proces odsouzeného apolity

Posledním rozsudkem nejvyšší důležitosti byla v uplynulém měsíci stížnost *Zajko Zahiroviće proti Chorvatsku* (stížnost č. 58590/11, rozsudek ze dne 25. 4. 2013). Stěžovatel, který je osobou bez státní příslušnosti, byl odsouzen za pokus o trojnásobnou vraždu střelbou v nočním klubu k trestu odnětí svobody. Stěžovatel namítal porušení práva na spravedlivý proces (čl. 6 Úmluvy) ve třech aspektech, konkrétně porušení principu rovnosti zbraní, práva osobní přítomnosti na veřejném projednání a podjatost rozhodujícího soudce.

ESLP shledal, že stěžovatelovo právo na spravedlivý proces Nejvyšší soud Chorvatské republiky porušil hned dvojnásobně. Nedoručením vyjádření státního zástupce stěžovateli či jeho obhájci došlo k porušení principu rovnosti zbraní. Výslovným neumožněním přítomnosti stěžovatele na veřejném projednání případu bylo porušeno právo být osobně přítomen na projednání své věci. Odsouzenému apolitovi tak ESLP přiznal přiměřené zadostiučinění ve výši 1500 EUR a 3073 EUR náhrady nákladů na právní zastoupení. Pan Zahirović však neuspěl s námitkou porušení principu nestrannosti soudce. ESLP pozitivně zhodnotil chorvatskou právní úpravu, dle které je soudce účastník se rozhodování o prodloužení vazby považován při meritorním projednání za podjatého, neboť si již v předchozím procesním stadiu mohl utvořit právní názor. Stěžovatel a jeho právní zástupce však námitku podjatosti vytasili až po roce v odvolacím řízení, a proto byla již nepřijatelná.

Poznámky:

[1] Pod pojmem supermax se rozumí vězení s nejvyššími bezpečnostními opatřeními pro nejnebezpečnější vězně, kteří jsou v supermaxu typicky drženi dlouhodobě, často o samotě, se sníženou možností účastnit se volnočasových aktivit a se zvýšenými pravomocemi ostrahy.

Lidskoprávně z Lucemburku

Helena Bončková

V důsledku absence přehledů rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie v posledních Bulletinech vás níže čeká shrnutí všeho podstatného, co se od ledna do dnešních dnů v Lucemburku událo, a také drobná ochutnávka toho, co nás v nejbližší době v tamních soudních síních čeká a nemine.

Z lucemburských soudních síní

O věci **Radu (C-396/11)** lze s čistým svědomím říci „mnoho povyku pro nic“, ovšem stejně tak je možno dodat, že „se to dalo čekat“. Rumunský soudce se na Soudní dvůr obrátil s celou řadou předběžných otázek, které by samy o sobě vystačily na projekt dizertační práce. Šíře dotazů naopak naprosto nekorespondovala se stručností předkládacího rozhodnutí, z něhož lucemburským soudcům podle všeho nebylo vůbec jasné, v čem vnitrostátní soudce spatřuje problém. Problém, a ne jeden, však v aplikaci rámcového rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu (EZR)[1] spatřoval pan Radu, kterému hrozilo, že bude předán za účelem trestního stíhání do Německa. Namítal, že ke dni přijetí rámcového rozhodnutí nebyla základní práva výslovně inkorporována do zřizovacích smluv EU. Generální advokátka Eleanor Sharpston dospěla ve svém stanovisku[2] k závěru, že justiční orgány státu vykonávajícího EZR mohou ve zcela výjimečném případě odmítnout žádost o předání, aniž by porušily povinnosti stanovené unijním právem. Velký senát Soudního dvora byl však mnohem zdrženlivější.[3] Především omezil záběr vznesených otázek prakticky na jednu jedinou, tj. zda členský stát může odmítnout výkon EZR vydaného za účelem trestního stíhání z důvodu, že vystavující justiční orgány vyžádanou osobu nevyslechly. Soudní dvůr ohledně této otázky následně shledal, že povinnost vyslechnout vyžádanou osobu ještě před vydáním EZR by nutně ohrozila samotný

Velká jednací síň. Zdroj: curia.europa.eu

systém předávání, a proto dospěl k závěru, že vykonávající členský stát za těchto okolností výkon EZR odmítnout nemůže.

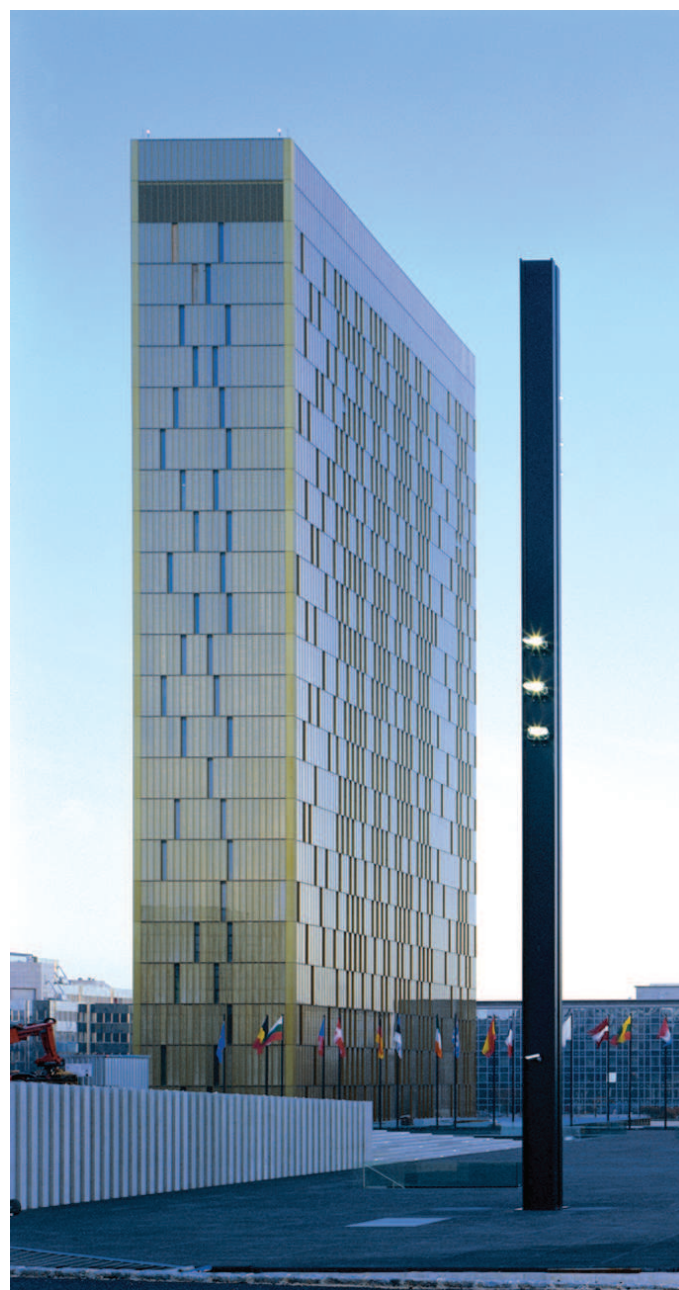
K významným závěrům ohledně aplikace evropského zatýkacího rozkazu však velký senát Soudního dvora dospěl ve věci **Melloni (C-399/11)**. Předběžnou otázku položil španělský ústavní soud ohledně Stefana Melloniho, který poté, co byl na kauci propuštěn na svobodu, uprchl, a proto nemohl být předán italským orgánům. Jelikož se Melloni k soudnímu řízení v Itálii nedostavil, italské soudy rozhodly, že další oznámení budou doručována jeho advokátům, které si již zvolil. V nepřítomnosti mu byl uložen trest odnětí svobody na deset let za podvodný úpadek. Melloni byl poté zatčen ve Španělsku a vyjádřil nesouhlas se svým předáním italským orgánům. Uvedl, že bylo porušeno jeho právo na obhajobu, neboť v rámci řízení o odvolání si zvolil jiného advokáta, kterému však nebylo doručováno. Italské procesní právo navíc neumožňuje podat opravný prostředek proti rozhodnutím vyneseným v nepřítomnosti. Melloni se proto domáhal, aby jeho předání bylo podmíněno tím, že mu tento opravný prostředek bude v Itálii zaručen. Španělský ústavní soud vyslovil obdobné pochybnosti ohledně zajištění práva na účinnou právní ochranu (čl. 47 Listiny základních práv EU). Velký senát Soudního dvora však dospěl k závěru, že vydávající soud nemůže výkon EZR podmínit tím, že odsuzující rozhodnutí vynesené v nepřítomnosti musí být přezkoumáno za účelem vyloučení zásahu do práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu. Stejně tak lucemburští soudci ve věci neshledali žádné porušení práv zaručených Listinou.[4]

Další sledovanou událostí v posledních měsících byla věc **Fransson (C-61/10)**. Hans Fransson byl obviněn pro daňové úniky. Před vnitrostátním soudem vyvstala otázka, zda vznesené obvinění z trestného činu má být zamítnuto z důvodu, že již byl za tentýž čin potrestán pokutou v rámci daňového řízení, jelikož dvojí trest by byl v rozporu se zásadou ne bis in idem podle

čl. 4 Protokolu č. 7 k EÚLP a čl. 50 Listiny. Pět vlád členských států, včetně českého vládního zmocněnce, jakož i (možná poněkud překvapivě) Evropská komise, zpochybňovaly přípustnost předběžných otázek, neboť ani daňové sankce, ani zahájené trestné řízení, nebyly založeny na unijním právu. Velký senát Soudního dvora[5] však takovou interpretaci odmítl s tím, že působnost práva EU v oblasti DPH vyplývá ze směrnice o společném systému daně z přidané hodnoty.[6] Skutečnost, že vnitrostátní právní předpisy, na nichž jsou založeny daňové sankce a trestní stíhání, nebyly přijaty k provedení této směrnice, podle lucemburských soudců nemůže uvedený závěr nijak zpochybnit.

K věci samé pak Soudní dvůr uvedl, že zásada *ne bis in idem* zaručená v čl. 50 Listiny nebrání tomu, aby členský stát uložil za totéž jednání spočívající v nesplnění povinnosti podat přiznání k DPH postupně daňovou a trestní sankci, jestliže první sankce nemá trestní povahu, což přísluší ověřit vnitrostátnímu soudu. Soudní praxe ve Švédsku je pak taková, že soudce je povinen upustit od použití vnitrostátního ustanovení odporujícího základnímu právu zaručenému EÚLP a Listinou, avšak pouze pod podmínkou, že uvedený rozpor vyplývá z dotyčných předpisů nebo z příslušné judikatury zcela jednoznačně. K tomu velký senát uvedl, že EÚLP zatím není formálním pramenem unijního práva, a proto právo EU neupravuje vztah mezi EÚLP a právními řády členských států, a ani nestanovuje důsledky, které musí vnitrostátní soud vyvodit v případě rozporu mezi právy zaručenými touto Úmluvou a vnitrostátním právem. Pokud však jde o důsledky, které má vnitrostátní soud vyvodit z rozporu s Listinou, má tento soud povinnost zajistit plný účinek jejích ustanovení. V této souvislosti Soudní dvůr shledal švédskou soudní praxi neslučitelnou s právem EU, neboť potenciálně může vést ke snížení účinků Listiny. Za zmínku stojí rovněž skutečnost, že generální advokát v tomto bodě formuloval značně mírnější odpověď, tj. že právo EU takové soudní praxi v zásadě nebrání.[7]

Náruživí cestovatelé, kteří využívají letecké dopravy, by měli věnovat pozornost rozsudku ve věci **McDonagh (C-12/11)**, v němž Soudní dvůr shledal, že ani erupce islandské sopky nezbavuje leteckou společnost její povinnosti poskytnout cestujícím pomoc ve smyslu nařízení o náhradách a pomoci cestujícím v letecké dopravě.[8] Ryanair se dovolával zásady proporcionality a zákazu diskriminace s tím, že uzavření vzdušného prostoru nad částí Evropy představuje zcela mimořádnou okolnost a povinnost poskytnutí péče cestujícím za této situace, má za následek, že letečtí dopravci jsou zbaveni části výsledků své práce a investic, které uskutečnili. Soudní dvůr však zdůraznil, že svoboda

Prostranství před hlavní budovou s věžemi a přístencem. Zdroj: curia.europa.eu.

podnikání a právo na vlastnictví (čl. 16 a 17 Listiny) nejsou absolutními výsadami a upřednostnil ochranu cestujících jakožto spotřebitelů.[9]

Ve věci **Sky Österreich (C-283/11)** se rakouský Spolkový senát pro telekomunikace dotazoval na soulad směrnice o audiovizuálních mediálních službách[10] se svobodou podnikání a právem na vlastnictví. Případ se týkal vysílání Evropské ligy v Rakousku, k němuž vlastnila výhradní licenci Sky Österreich. Uvedená společnost uzavřela dohodu s konkurenční společností ORF, která tak získala právo na krátké zpravodajské příspěvky. Finanční náhrada za poskytnuté právo však přesahovala náklady vzniklé na přístup k satelitnímu signálu, a proto rakouský úřad rozhodl, že tato náhrada nemůže být po ORF požadována. V rámci řízení o od-

volání Spolkový senát pro telekomunikace odkázal zejména na čl. 52 odst. 1 Listiny a nastolil otázku, zda ustanovení směrnice, které orgánům členského státu brání stanovit náhradu, jež má kompenzovat uvedený zásah do práva na vlastnictví, je v souladu se zásadou proporcionality. Velký senát Soudního dvora však neodhalil žádnou skutečnost, která by mohla mít dopad na platnost čl. 15 odst. 6 citované směrnice, poskytl přitom poměrně obsáhlý výklad dotčených ustanovení Listiny.[11] Důvodem pro postoupení věci velkému senátu byla pravděpodobně skutečnost, že Spolkový senát pro telekomunikace své závěry opíral o judikaturu německého a rakouského ústavního soudu, podle níž je bezúplatné poskytnutí práva na krátké zpravodajské příspěvky nepřiměřené a porušuje profesní svobodu i právo na vlastnictví. Velký senát Soudního dvora však žádné takové porušení základních práv neshledal, uvedené ústavní soudy proto podle všeho budou v budoucnu muset svoji judikaturu korigovat.

Zajímavý případ doputoval k Soudnímu dvoru z Bulharska. Předběžné otázky položené tamní Komisí pro diskriminaci ve věci *Belov (C-394/11)* se týkaly problematiky rovného zacházení a ochrany spotřebitele v souvislosti s elektroměry, které v bulharských městských částech, v nichž žila převážně romská menšina, byly záměrně montovány ve výšce sedmi metrů a navíc na sloupech nacházejících se mimo obydlí odběratelů elektřiny. Soudní dvůr nicméně dospěl k závěru, že není k zodpovězení vznesených předběžných otázek příslušný, neboť Komise je orgánem správního typu, tudíž se nejedná o předběžnou otázku „soudu“ ve smyslu článku 267 SFEU.[12]

Z pera generálních advokátů

Za pozornost stojí stanovisko generálního advokáta ve věci *Kadi II (C-584/10 P, C-593/10 P a C-595/10 P)*. [13] Mnohé možná překvapí, že tato sága týkající se implementace protiteroristických rezolucí Rady bezpečnosti OSN ještě pořád není u konce. V původní věci *Kadi I (C-402/05 P a C-415/05 P)* velký senát Soudního dvora shledal, že zásady, kterými se řídí mezinárodní právní řád vytvořený v rámci OSN, nevylučují, aby unijní soudy z hlediska ochrany základních práv přezkoumávaly legalitu právních aktů EU přijatých na základě rezolucí Rady bezpečnosti. [14] Soudní dvůr tak dospěl k závěru odlišnému od toho, který původně ve věci vyjádřil Tribunál, jenž žaloby odmítl s tím, že unijní soudy nejsou v zásadě příslušné (s výjimkou některých kogentních norem mezinárodního práva) k přezkumu platnosti nařízení přijatých na základě rezolucí Rady bezpečnosti. [15] Poté, co Soudní dvůr zrušil rozsudky Tribunálu a ten opětovně rozhodnul ve věci, podala Komise, Rada a Spojené království proti novému rozhodnutí kasační opravný prostředek a případem *Kadi* se tak opět zabývá Soudní dvůr. V novém stanovisku generální advokát Yves Bot navrhuje dále upřesnit podmínky a rozsah soudního přezkumu aktů přijatých na základě rezolucí Rady bezpečnosti. Uvidíme, jak ve věci rozhodne Soudní dvůr.

Přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech

Takříkajíc „nejlepší nakonec“. Evropská unie a Rada Evropy dosáhly dohody o (prozatím) finální podobě

Složení soudů: Soudní dvůr 2012. Zdroj: curia.europa.eu

smlouvy o přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech. Stalo se tak rychleji, než mnozí prorokovali. Jednání mezi zástupci unijních institucí a Rady Evropy byla započata v červenci 2010, celý proces draftování tudíž trval necelé tři roky. Je však třeba zdůraznit, že k samotnému přistoupení je nadále cesta dlouhá a klikatá. Připomeňme, že Lisabonská smlouva v čl. 6 odst. 2 SEU zavázala Unii k přistoupení k EÚLP. Tato myšlenka však zaznívá již od samotných počátků evropské integrace (např. návrh Smlouvy o Evropském politickém společenství z 50. let 20. století, které však nakonec nebylo založeno, ve svém čl. 3 předpokládal, že se EÚLP stane integrální součástí smlouvy o EPS). Soudní dvůr se k této otázce poprvé vyjádřil ve stanovisku 2/94, v němž však shledal, že zakládací smlouvy neposkytují nezbytný právní podvozek, na jehož základě by přistoupení mohlo být realizováno; ten vytvořila teprve výše zmiňovaná Lisabonská smlouva. Soudní dvůr bude mít podle všeho nyní možnost se k návrhu smlouvy o přistoupení, a v ní navržených vztazích mezi lucemburským a štrasburským soudem, vyjádřit. Není vyloučeno, že nad textem smlouvy o přistoupení EU k EÚLP pro její důležitost zasedne rovnou celé plénium Soudního dvora.

Poznámky:

- [1] Rámcového rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy.
- [2] Stanovisko generální advokátky Eleanor Sharpston ze dne 18. 10. 2012, C-396/11, *Ciprian Vasile Radu*. O tomto stanovisku jsme již referovali v Bulletinu č. 10/2012.
- [3] Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 29. 1. 2013, C-396/11, *Ciprian Vasile Radu*.
- [4] Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. 2. 2013, C-399/11, *Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal*.
- [5] Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. 2. 2013, C-617/10, *Åklagaren v. Hans Åkerberg Fransson*.
- [6] Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty.

[7] Stanovisko generálního advokáta Cruze Villalóna ze dne 12. 6. 2012, C-617/10, *Åklagaren v. Hans Åkerberg Fransson*.

[8] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. 2. 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91.

[9] Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 31. 1. 2013, C-12/11, *Denise McDonagh v. Ryanair Ltd.*

[10] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/13/EU ze dne 10. března 2010 o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících poskytování audiovizuálních mediálních služeb („směrnice o audiovizuálních mediálních službách“).

[11] Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. 1. 2013, C-238/11, *Sky Österreich GmbH v. Österreichischer Rundfunk*.

[12] Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 31. 1. 2013, C-394/11, *Valeri Hariev Belov v. ČEZ Elektro Bulgaria AD a další*.

[13] Stanovisko generálního advokáta Yvese Bota ze dne 19. 3. 2013, C-584/10 P, C-593/10 P a C-595/10 P *Komise, Rada a Spojené království v. Kadi*.

[14] Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. 9. 2008, C-402/05 P a C-415/05 P, *Kadi a Al Barakat v. Rada a Komise*.

[15] Rozsudky Soudu prvního stupně (dnešního Tribunálu) ze dne 21. 9. 2005, T-306/01, *Yusuf a Al-Barakat v. Rada*, a T-315/01, *Kadi v. Rada a Komise*.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Nejvyšší soud USA odmítl univerzální jurisdikci amerických soudů

Lukáš Hoder

V dubnu Nejvyšší soud USA (SCOTUS) rozhodl případ *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum*. Šlo o jeden z nejsledovanějších sporů posledních let. Soud prohlásil, že americká justice nemůže rozhodovat případy porušení lidských práv, které se staly v zahraničí a s USA nemají žádnou silnější vazbu. Rozhodnutí nicméně ponechalo dveře pro podobné žaloby částečně otevřené a to zřejmě s tím, že by v budoucnu mohly být za své činy souzeny také korporace.

Odpovědnost korporací?

Případ *Kiobel* projednával Nejvyšší soud dvakrát. Poprvé to bylo v únoru 2012.[1] SCOTUS tehdy rozhodoval o dvou propojených případech, ve kterých šlo o to, zda mohou být korporace, či organizace obecně, žalovány před americkými soudy pro porušování lidských práv v zahraničí.

Prvním případem byl *Mohamad v. Palestinian Authority*, v němž SCOTUS posuzoval Zákon na ochranu obětí mučení (Torture Victim Protection Act, TVPA), který umožňuje obětem mučení (Američanům) vznést soukromoprávní žalobu proti „jednotlivci“ (“individual”), který je za mučení odpovědný. SCOTUS nicméně

slovo „jednotlivec“ interpretoval jako člověka, nikoliv jako organizaci nebo korporaci a žalobu zamítl.

Druhým případem byl *Kiobel*, jenž se rozhoduje dle Alien Tort Statute (ATS). Tento zákon z roku 1789 umožňuje žalovat před americkými federálními soudy vážná porušení lidských práv. ATS však na rozdíl od TVPA mlčí o tom, kdo může být žalován. ATS pouze dává soudu možnost rozhodnout „any civil action“ vznesenou pro porušení mezinárodního práva.

Univerzální jurisdikce amerických soudů?

Po prvním projednání případu v roce 2012 SCOTUS rozhodl, že se celý případ vytáhne o úroveň výš. Nová otázka zněla, zda ATS vůbec umožňuje žalovat jednání, ke kterému došlo mimo USA a otázka na odpovědnost korporací tak byla v novém zadání ignorována.

Ve svém rozhodnutí ze 17. dubna SCOTUS odmítl univerzální jurisdikci amerických soudů, nicméně (jak bývá jeho zvykem) položenou otázku poněkud zamlžil. Samotné rozhodnutí napsal předseda soudu Roberts, který argumentaci založil na domněnce proti extraterritorialitě („presumption against extraterritoriality“). Jde o interpretační princip, který říká, že Kongres v zásadě reguluje domácí americké záležitosti a pro opak musí svédčit jasně vyjádřený záměr zákonodárce. Účelem je přitom vyhnout se mezinárodním sporům v situacích, kdy by se USA snažily rozhodovat neamerické spory

Nejvyšší soud Spojených států amerických. Zdroj: Lukáš Hoder.

pomocí svých zákonů. Soud rozhodl, že domněnku proti extraterritorialitě nevyvrací ani text ATS a ani fakta případu Kiobel, který nemá žádnou silnou vazbu na USA („touch upon and concern“). To, že se akcie žalovaného obchodují na americké burze, že má v USA svoji informační kancelář a že své produkty prodává v USA, silnou vazbou není.

K Robertsovi se připojili i soudci Alito, Kennedy, Scalia a Thomas, nicméně Alito a Thomas sepsali navíc separátní stanovisko, stejně jako soudce Kennedy. Obzvlášť Kennedyho konkurenční stanovisko je zajímavé, protože podtrhuje, že žaloby dle ATS nejsou uzavřenou kapitolou. Soudce napsal, že je stále otevřena „řada významných otázek ohledně dosahu a interpretace“ ATS. Navíc, „aplikace domněnky proti extraterritorialitě v budoucnu zřejmě bude vyžadovat další rozbor a vyjasnění“. Proč další vyjasnění?

Kind of strange

Jednak není jasné, co většinové stanovisko myslí testem „dotýkat se a týkat“ USA („touch upon and concern“). Jak silný vztah k USA musí případ mít, aby byla domněnka proti extraterritorialitě vyloučena? Také je potřeba poukázat na jinou větu ve stanovisku, která říká, že v případě Kiobel se „veškeré relevantní jednání“ událo mimo USA... Neznamená to ale v podstatě konec žalob, jako byly dříve případy jako Sosa nebo Filartiga, kde „veškeré relevantní jednání“ proběhlo také mimo USA?

Svým zdůvodněním jde většinové stanovisko tak trochu mimo ostatní soudní precedenty v souvislosti s ATS a mnohé komentátory překvapilo. Například je zvláštní, proč soud vlastně „domněnku proti extraterritorialitě“ využil. Ta v podstatě znamená, že USA nechťejí aplikovat své zákony na zahraniční jednání jako v případě Morrison v. National Australia Bank[2] z roku 2010, kde SCOTUS rozhodl, že americké zákony proti podvodům v oblasti cenných papírů nesahají na zahraniční jednání. Jenomže v případě Kiobel to je jinak. ATS je totiž jurisdikční zákon, který americkým soudům umožňuje aplikovat mezinárodní právo („law of nations“), ne americké právo, a to na případy porušení základních kogentních norem mezinárodního práva jako je zákaz mučení nebo genocidy. V takových případech by Amerika nevnucovala své zákony světu, ale umožnila uplatnit mezinárodní právo v případě, kdy si třeba pachatel genocidy užívá ukradené dolary na Floridě.

Navíc, zákon ATS byl přijat s tím, že by umožňoval žaloby proti Američanům za jejich jednání v zahraničí, což dokresluje dopis amerického generálního

Nejvyšší soud Spojených států amerických. Zdroj: Lukáš Hoder.

prokurátora Bradforda z roku 1795, který se týká zapojení amerických občanů do útoků proti britské kolonii Sierra Leone. V takovém případě však použití „domněnky proti extraterritorialitě“ na zákon ATS nedává moc smysl, protože se zde extraterritorialita prostě předpokládá. A dále, zákon ATS byl přijat již v roce 1789, přičemž domněnka proti extraterritorialitě vznikla jako produkt americké justice až někdy v roce 1818. Lze ji tedy vůbec aplikovat?

Custos Morum

Na podivnost většinového stanoviska upozornilo i třetí konkurenční stanovisko, které sepsal soudce Breyer (přidali se Ginsburg, Kagan a Sotomayor). Breyer by pro tento případ nepoužil domněnku proti extraterritorialitě, ale domněnku proti porušení mezinárodního práva (aka Charming Betsy Doctrine). Jedná se o předpoklad, že by stát mohl rozhodovat spor, jen pokud by získání jurisdikce nešlo proti pravidlům mezinárodního práva – tedy jen, (a) když se jednání stalo na jeho území, (b) když je obviněný jeho občan, (c) nebo když je v sázce zásadní zájem státu. V případě Kiobel však soudce Breyer neshledal, že by byla některá z těchto podmínek splněna.

Případ Kiobel se nestal v USA a obviněnými nejsou Američané. A co třetí možnost? Žádný stát by sice neměl být morálním arbitrem světa („custos morum“), ale platí, že dle mezinárodního práva by se žádná země ani neměla stát útočištěm společných nepřátel lidstva („hostis humani generis“) jako jsou například viníci genocidy nebo v době přijetí ATS piráti. Americké soudy by tedy měly soudit případ Kiobel, pokud by se v USA skrýval např. pachatel vraždění – zájem

státu by byl nedovolit jeho beztrestnost. Na základě této úvahy přitom operovaly americké soudy v podobných případech doposud, viz zmiňované případy *Filartiga*, *Marcos* nebo i *Sosa*. Nicméně, soudce Breyer takovou situaci v případě *Kiobel* nevidí. Obviněné jsou v tomto případě dvě cizí nadnárodní korporace, jejichž spojení s USA je velmi slabé – jejich akcie jsou (jako mnoho jiných) obchodovány na newyorské burze a mají v USA jen jakousi informační kancelář, kterou navíc vlastní jiná společnost. Takže obviněnými jsou cizinci. A jednání, kterého se měly dopustit, se stalo v cizině. Navíc, jednání se neměly dopustit samy, ale měly mu jen napomáhat („aiding and abetting“). V takovém případě se nejedná o situaci, kdy by se obviněný skrýval v USA a Amerika by neumožněním soudu zapříčinila jeho beztrestnost.

Motáci

Ostatně, mít kancelář v USA by zřejmě nestačilo k zajištění obecné jurisdikce ani pro obchodní případy dle amerického práva. Soudce Breyer zde zmiňuje případ *Goodyear Dunlop Tires v. Brown*, což je velmi trefný odkaz, protože v roce 2011 SCOTUS rozhodoval nejen případ *Goodyear*, ale i případ *Nicastro*. Toto rozhodnutí ukazuje, že SCOTUS dokáže sporné otázky nejen vyřešit, ale někdy i zamotat. Americká pravidla určení jurisdikce soudů jsou totiž i po mnoha desítkách let soudních sporů nejasná. V případě *Nicastro* SCOTUS otázku *personal jurisdiction* zamotal podobně jako teď extrateritorialitu v případě *Kiobel*...

Výsledek tak nejasný ale nakonec není. Všichni soudci SCOTUS se shodli, že případy bez jakékoliv silnější vazby na USA se dle ATS žalovat nedají (tzv. „foreign-cubed cases“). Neshodli se ale, jak určit, co je ona „silnější vazba“ na USA. Netřeba navíc zmiňovat, že nevíme, zda mohou být žalovány korporace a nevíme, zda může být žalováno za pouhé „napomáhání“ k porušení mezinárodního práva.

Co dál?

Jakým směrem se mohou žaloby dle ATS, kterých je u amerických soudů povícero, dále ubírat? SCOTUS tyto žaloby omezil, ale zcela nezastavil.

- Případy jako *Filartiga*, kde se mučitel-cizinec ukrýval v USA, zřejmě mohou pokračovat dál (není to však jisté).
- Případy jako *Sosa*, kde se provinil Američan, zřejmě také mohou být dále žalovány (není to však jisté).
- Soud se k otázce odpovědnosti korporací nevyjádřil, ale zřejmě mohou jít dál případy, ve kterých

vystupuje korporace se sídlem v USA. Co žaloba na firmu *Chiquita* za financování guerilly v Columbií?

- A co případy, kdy k porušení mezinárodního práva došlo v zahraničí, nicméně částečně tomu přispělo jednání v USA? Opět, není jasné, jestli SCOTUS takové případy považuje za dostatečně vázané na USA. Zřejmě by zase záleželo na konkrétní situaci.
- V případě *Kiobel* se jedná o otázku žalob před federálními soudy v USA. Budou se tedy podobné žaloby přístě podávat u státních soudů v USA?

Jak napsal soudce Breyer, Nejvyšším soudem použité kritérium domněnky proti extrateritorialitě nám do budoucna moc nepomáhá určit, co je dle ATS přijatelné a co ne. A právě to zřejmě bude dědictví případu *Kiobel*.

Poznámky

[1] Lukáš Hoder, *Kiobel a odpovědnost korporací*, *Jiné právo*, 19. 3. 2012, on-line (<http://jinepravo.blogspot.cz/2012/03/lukas-hoder-occupy-us-supreme-court.html>).

[2] *Morrison v. National Australia Bank*, SCOTUS, on-line (<http://www.scotusblog.com/case-files/cases/morrison-v-national-australia-bank>).

Tip:

Skvělé komentáře k případu od lidí jako *Oona A. Hathaway* (Yale), *Marty Lederman* (Georgetown) a dalších jsou na blogu **SCOTUS** nebo na blogu **Opinio Juris**.

Teorie demokratizace a arabské jaro

Melanie Phamová

Přechody od nejrůznějších forem vlád k demokracii jsou – nejen z pohledu občanů země v tranzici – velmi významným momentem v mnoha oblastech, včetně té lidskoprávní. Známa publikace Samuela P. Huntingtona Třetí vlna – Demokratizace na sklonku dvacátého století pojednávala, jak už čtenáři název napovídá, o doposud třech proběhlých vlnách demokratizace, z nichž do té poslední patří i přechod zemí střední a východní Evropy na začátku 90. let. Kdyby zmiňovaný autor ještě žil, možná by býval napsal o vlně čtvrté. A možná by se úvodní kapitola jmenovala arabské jaro.

Vlna násilných i nenásilných demonstrací, mnohdy až revolucí, probíhala ve většině arabských států od konce roku 2010. Někde protesty doposud probíhají. Pro události se vžilo jednotné označení – arabské jaro. Popsat demokratizaci v arabském světě je nejen pro politology velkou výzvou. Tento měsíc vyšel v *Journal of Democracy* článek respektovaných profesorů Alfreda Stepana a Juana J. Linze s názvem *Democratization theory and the „Arab spring“* [1] pojednávající právě o této problematice. Autoři se soustředili zejména na vztah mezi demokracií a náboženstvím a dále i na charakter hybridního režimu. Pro arabské státy je typickým jevem právě mix autoritativních a demokratických elementů.

Vliv náboženství na demokratizaci

Otázka vztahu či spíše vlivu náboženství na demokratizaci států přestala být významnou během třetí vlny

demokratizace, kdy se náboženský konflikt neprokázal být prominentním. Tranzice v Polsku náboženství ovlivnila, ale v ostatních státech tomu tak zpravidla nebylo. Při událostech arabského jara však ústřední roli sehrál islám. Autoři dále naznačují, že k tomu, aby se dařilo jak demokracii, tak náboženství, musí existovat situace „dvojitě tolerance“, kdy náboženské autority nekontrolují demokratické úředníky, kteří se chovají v souladu s ústavou. Zároveň na oplátku demokratičtí úředníci nekontrolují náboženské autority, které zase respektují práva dalších občanů. Tento systém podle autorů článku funguje například v demokraciích Evropské unie. Je otázkou, zda tolerance na obou stranách začne fungovat i v arabských zemích.

Článek se následně věnuje formám režimů s konkrétním zaměřením na Egypt a Tunis. Země jako Egypt už nelze nadále charakterizovat jako autoritářské nebo sultanistické, stejně tak ale ještě nejsou demokraciemi. Nabízí se označení „autoritativně-demokratický hybrid“. Oproti Egyptu se postdiktátorský Tunis vyhnul silné příměsi autoritářství. Jedním z hlavních důvodů je především skutečnost, že se zde nezačala vytvářet jenom občanská společnost, ale oproti Egyptu i politická společnost. Občanská společnost je klíčová pro destrukci autoritativního režimu, ale při konstrukci demokracie hraje hlavní roli právě společnost politická.

Poznámky:

[1] LINZ, Juan a Alfred STEPAN. Democratization theory and the “Arab Spring”. *Journal of Democracy*, roč. 24, č. 2, 2013. Dostupné z: <http://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Stepan-24-2.pdf>.

Co lze vytěžit z lidských práv?

Lidskoprávní otázky spojené s těžbou surovin

Tereza Doležalová

Ať už tento článek čtete na počítači, notebooku, mobilu či čtečce[1], využíváte při tom zařízení, k jehož výrobě byla potřeba řada nerostných surovin. Od železa, přes ropu, až po drahé kovy byly tyto suroviny vytěženy a skrze dlouhý řetězec dodavatelů se dostaly v pozměněné podobě až k vám. Víte ale, odkud tyto suroviny pochází, kým byly vytěženy a zda při jejich těžbě nebyla porušována lidská práva? Víte, zda je nevytěžily děti či zda nebyl daný důl otevřen za cenu vyhnání původních obyvatel? A dokáží na tyto otázky odpovědět výrobci té či oné součástky či společnost, která výslednému produktu propůjčila svou značku?

Ilustraci foto, Zdroj: flickr.com

Jak jsme již v únorovém a březnovém čísle Bulletinu ukázali, existuje řada situací, kdy jsou lidská práva ohrožována nikoliv státy, které se k jejich respektování ve více či méně vynutitelné formě zavázaly, nýbrž soukromými společnostmi, jimž lidskoprávní závazky mezinárodní právo neukládá. V průběhu výroby obyčejného notebooku mohou jednotlivé firmy porušovat například zákaz dětské či nucené práce nebo právo vlastnit majetek a těžební činnost může mít vážné dopady na životní prostředí a rozvoj místní komunity. Nerostné suroviny mohou také přitáhnout pozornost těch, kteří jejich prodejem na černém trhu chtějí financovat ozbrojené konflikty. Za následky takového konfliktu pak z části nese odpovědnost i společnost, která si „krvavé“ diamanty či jiné ilegálně vytěžené suroviny koupí. Tato odpovědnost nicméně není odpovědností právní.

Jak se pozná „krvavý“ diamant

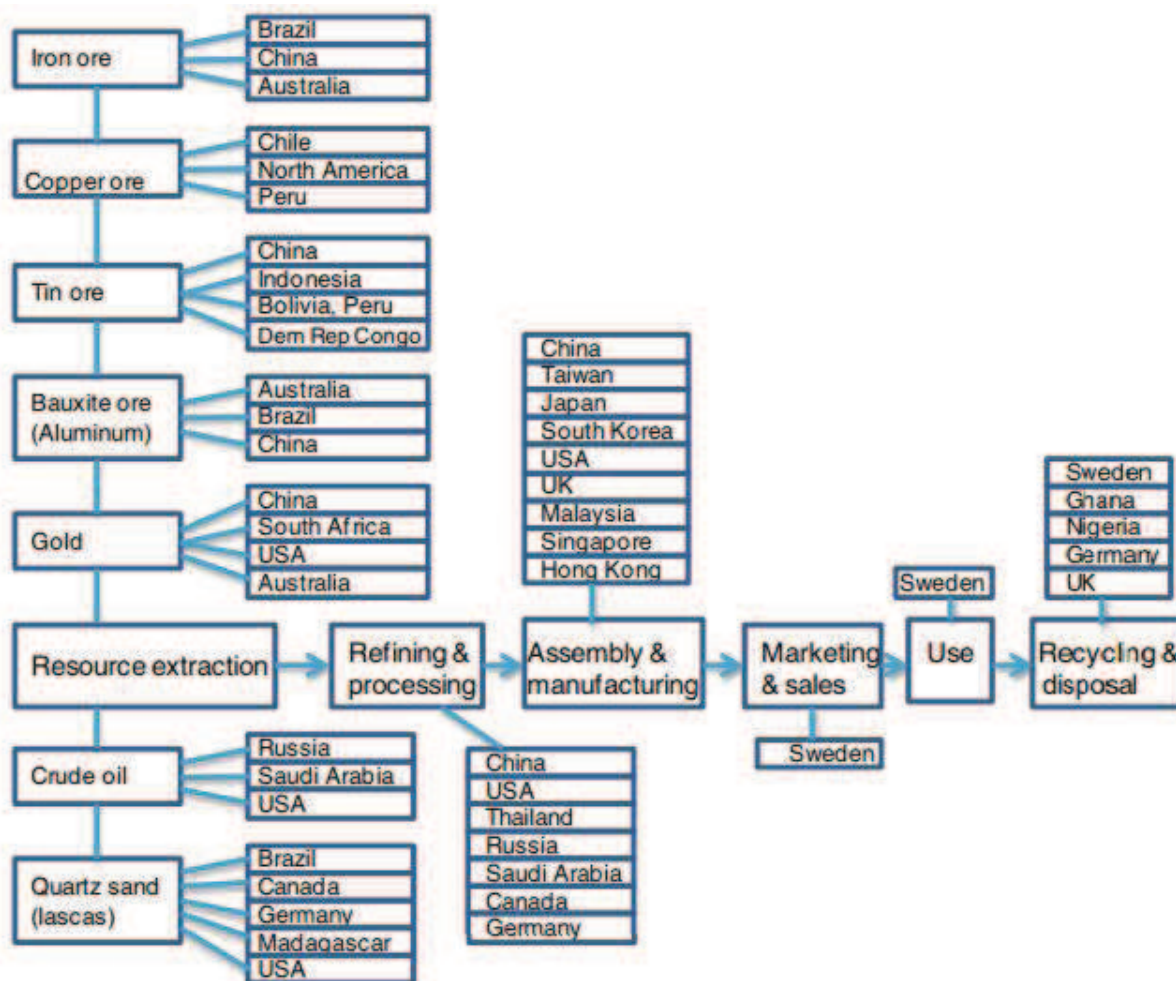
Na mezinárodní úrovni neexistuje norma, která by obří těžební společnosti, jako jsou BHP Billiton či Rio Tin-

to [3], zavazovala k dodržování lidských práv jejich zaměstnanců či lidí dotčených jejich činnostmi. Stejně tak, kromě ojedinělých vnitrostátních norem [2], neexistuje ani žádná mezinárodní dohoda, která by společností ukládala zajímat se o původ surovin, které používají při výrobě svých produktů. Tedy nejde-li o diamanty, v případě jejichž převozu přes hranice určitých států je nutno prokázat jejich „bezkonfliktní“ původ zvláštním certifikátem. Tento požadavek je zakotven v tzv. *Systému certifikace Kimberlejského procesu*, v němž v roce 2003 vyústil Kimberlejský proces odstartovaný Valným shromážděním OSN o tři roky dříve [4]. Certifikační systém, kterého se dnes účastní producenti 98,8 % diamantů na světě, po zúčastněných státech požaduje, aby na vnitrostátní úrovni přijaly opatření znemožňující převoz necertifikovaných diamantů přes hranice. Nezavazuje tedy přímo soukromé společnosti. Světová rada pro diamanty, která sdružuje firmy obchodující s těmito drahými kameny, nicméně na základě kimberlejského certifikačního systému vytvořila Systém záruk, v rámci nějž hrozí jakékoliv společnosti, která by s „krvavými“ diamanty obchodovala, vyloučením ze svého středu [5].

Hlídáme se navzájem

V případě ostatních surovin částečnou změnu přineslo až schválení *Obecných zásad v oblasti podnikání a lidských práv* Radou OSN pro lidská práva (k tomu viz Bulletin 2/2013) a zvláště pak vytvoření *Pokynů OECD pro náležitou péči odpovědných dodavatelských řetězců minerálů z oblastí postižených konflikty a z vysoce rizikových oblastí* [6]. Zatímco první dokument ukázal těžebním společnostem cestu, jak se pro své klienty mohou skrze přijetí lidskoprávní politiky stát důvěryhodnější, druhý dokument zdůraznil, že je třeba, aby obchodní či výrobní společnosti navázaly úzký kontakt s dodavateli surovin.

Nicméně mnohem konkrétnější a skrze veřejné přísliby jednotlivých firem morálně závaznější jsou opět dobrovolné iniciativy samotného soukromého sektoru. Na úrovni těžebních společností je to zapojení do Mezinárodní rady pro těžbu a kovy, kterým se společnosti hlásí k 10 principům založených na relevantních mezinárodních dokumentech, zavazují se k vypracovávání veřejných zpráv týkajících se udržitelného rozvoje a dovolu- jí Radě vydávat roční zprávy zahrnující informace o tom, zda dané závazky skutečně dodržují [7]. Na úrovni obchodních a výrobních společností je to pak například *Program bezkonfliktního hutnictví* (Conflict-free Smelter Program), který zajišťuje nezávislý audit hutí a rafinérií. Audit, jehož první kolo proběhne v roce 2014 a jehož výsledky budou poté zveřejněny, se zamě-

ří na zjišťování, zda všechny zpracovávané materiály v dané huti či rafinérii pochází z bezkonfliktních oblastí [8].

Co se dozví spotřebitel

Přes všechny tyto snahy však vy jakožto koncový uživatel vytěžených surovin pravděpodobně nevíte, odkud se který kov či plast ve vašem zařízení vzal. A ani to vědět nemůžete, neboť všechny výše představené iniciativy se prozatím zaměřují pouze na zpřístupnění těchto údajů firmám obchodujícím s danými surovinami či je dále zpracovávajícím. Je tedy jen na těchto společnostech, zda budou chtít z takové informace udělat reklamní tahák nebo si ji nechají pro sebe. A na nás, spotřebitelích, je pak takovou informaci poptávat. Je ale také možné, že se do celé záležitosti ještě vloží státy a jednou zavedou povinnost zveřejňovat tyto údaje na obalech a etiketách. Kdo ví?

Poznámky:

- [1] Předpokládejme, že šetříte lesy a bulletin si netisknete.
- [2] Příkladem takové normy je *Dodd-Frank Wall Street Re-*

form and Consumer Protection Act z roku 2010, podle nějž jsou společnosti obchodovatelné na americké burze, které pro výrobu používají tantal, cín, wolfram nebo zlato, povinny zjišťovat jejich původ a nahlásit, zda jejich obchodování mohlo podpořit válku v Demokratické republice Kongo nebo některé sousední zemi. První zprávu podle tohoto zákona budou společnosti podávat k 31. květnu 2014.

[3] Pro informace o těchto a dalších významných těžebních společnostech viz <http://bit.ly/17y0Ese>.

[4] Více na <http://www.kimberleyprocess.com>.

[5] Více viz <http://bit.ly/17y0L78>.

[6] Viz <http://bit.ly/17y0Jw7>.

[7] Tyto zprávy viz <http://bit.ly/17y0Nfp>.

[8] Informace o programu viz <http://www.conflictreesmelter.org>.

Zdroje:

Eken-Petersen, E.; Finnveden, G.: Potential hotspots identified by social LCA - a case study of a laptop computer (<http://bit.ly/17y0lO7>).

SEC Adopts Rule for Disclosing Use of Conflict Minerals, U.S. Securities and Exchange Commission, 22. 8. 2012 (<http://l.usa.gov/17y1Ony>).

4) Česká republika a lidská práva

Únava demokracie ve Střední a Východní Evropě

Lenka Píčová

Známý politolog Jacques Rupnik publikoval spolu se svým kolegou Janem Zielonkou před nedávnem článek s názvem *Introduction: The State of Democracy 20 Years on: Domestic and External Factors*, [1] ve kterém se zabývají důvody současných proměn demokratických zřízení ve Střední a Východní Evropě, kdy v určitých případech dochází až k značným příklonům k autoritarismu. V následujícím textu se pokusíme shrnout stěžejní body uvedeného článku, který se konkrétně dotýká mimo jiné i situace v České republice a rozhodně stojí za přečtení.

Ačkoliv dopady hospodářské krize zažívá momentálně celá Evropa a i doposud dlouhodobě fungující státní zřízení doznávají změn, ve srovnání se státy přistoupivšími k EU v letech 2004 a 2007 jde o změny pouze marginální. V zemích bývalého východního bloku lze totiž vysledovat výrazné odklony od demokratizačního kurzu nabraného po pádu „železné opony“ (viz např. Orbánovo Maďarsko, spor prezidenta s premiérem v Rumunsku, a v neposlední řadě i Česká republika se svojí přímou volbou prezidenta a diskutovaným budoucím vývojem politického systému). V regionu ale podle autorů existují dostatečně etablované instituce parlamentní demokracie, které jsou schopny odolat snahám o transformaci v zřízení typu super-prezidentských systémů existujících v postsovětských republikách či latinskoamerických prezidentských režimech. Ani co se týče změn ve volebních systémech, nevidí autoři jako reálnou možnost přechodu od proporčních systémů na většinový systém „prvního v cíli“.

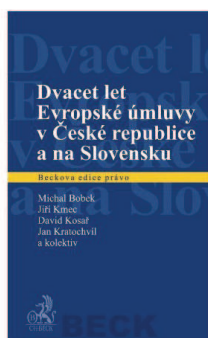
Nejzásadnější otázkou v regionu, na kterou se akademikům stále těžko hledá odpověď, je v první řadě vliv politické „šedé zóny“ na oslabování institucí a vládu

zákona. Další pro povahu demokracie významné faktory představují podle Rupnika a Zeilonky působení masmédií a téma vypořádání se s minulostí. Ve společnosti prostoupené vzájemnými vazbami a klientelismem dochází totiž k postupné kartelizaci politických stran, které nemají koherentní program a kvůli nestabilnímu voličstvu musí hledat zdroj svých příjmů zejména na straně státu. Média se sice podílí na odhalování korupčních skandálů, ovšem na druhé straně manipulují s fakty, nemají či nedodržují etické kodexy a nezřídka jsou také pod patronátem mediálních magnátů (např. Bakala v ČR, Kmotřík na Slovensku, Solorz v Polsku atd.), kteří často výraznou měrou zasahují do politických procesů v zemi. V otázce vypořádání se s minulostí se vyvinuly dva koncepty, tzv. kulaté stoly v Polsku a Maďarsku a lustrace a další metody dekomunizace užívané v České republice a bývalém východním Německu. Tyto dva odlišné přístupy přitom předurčily na dalších dvacet let rozložení politické reprezentace i zdroje legitimacy nových demokratických zřízení, jelikož určily postavení bývalé totalitní garnitury v novém demokratickém režimu.

Na závěr autoři shrnují všechny výzvy, kterým nyní „nové“ demokracie čelí a kladou si otázku, kdy vůbec přestanou být považovány za „nové“. Případ nynějšího Maďarska nám přitom připomíná, že demokracie není nikdy zcela hotovým dílem a státy Střední a Východní Evropy lze v současné době považovat za jakési laboratoře, v nichž se mísí prvky krize západoevropské demokracie s východoevropskými sklony k autoritarismu, a které mohou přinést nové poznatky do teorie demokracie a inovovat soužití mezi světovým trhem, státem a demokracií.

Poznámky:

[1] Jacques RUPNIK – Jan ZIELONKA. *Introduction: The State of Democracy 20 Years on. Domestic and External Factors. East European Politics & Societies*, February 2013, roč. 27, č. 1, s. 3–25.

Dvacet let Evropské úmluvy v České republice a na Slovensku

Hubert Smekal přispěl do knihy *Dvacet let Evropské úmluvy v ČR a na Slovensku*, pod níž jsou autorsky podepsáni Michal Bobek – Jiří Kmec – David Kosař – Jan Kratochvíl a kolektiv.

Hubert Smekal se rozepsal na téma *Kam se poděla většina? O demokratické legitimitě ESLP* a ve spoluautorství s Lubomírem Majerčíkem vyprodukovali kapitulu *Karel Jungwiert (1993-2012): balance působení prvního českého soudce u ESLP*. Obsah knihy a její úvod naleznete na blogu Jiné právo, k zakoupení je pak třeba na stránkách vydavatele C. H. Beck.

Ústavněprávní legislativní smršť

Připravované novely Ústavy

Miroslav Knob

Na 51. schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu, která probíhala od 19. března do 3. dubna 2013, se projednávalo značné množství návrhů na novelizaci ústavního pořádku (jak samotné Ústavy, tak návrh samostatného ústavního zákona o obecném referendu). Ústava je v českém ústavněprávním prostředí tradičně pojímána jako rigidní dokument, proto by její novelizace měla být spojena vždy s výjimečnou událostí či podstatnou změnou politického diskursu. Zdá se však, že Parlament nehodlá ústavní pořádek legislativní smrští ušetřit. Proto je dobré podívat se, jaké změny byly navrhovány, jaké prošly a jaké byly zamítnuty.

Mezi zamítnuté novely Ústavy patřily povětšinou návrhy, které byly výsledkem legislativní činnosti jednotlivých poslanců či konkrétních poslaneckých klubů. Jedná se také o návrhy, které patřily v celé paletě projednávaných ústavních novel k nejradikálnějším. Prvním byl návrh poslance Víta Bárty (VV), který posiloval pravomoc prezidenta na úkor předsedy vlády a rezortních ministrů[1]. Dle obsahu návrhu měl prezident jmenovat a odvolávat ředitele Generální inspekce bezpečnostních sborů, policejního prezidenta, nejvyššího státního zástupce a představitele „dalších exekutivních orgánů vynucování práva“[2]. Ještě radikálnější návrh na změnu Ústavy pak pochází z pera poslance Davida Ratha (nestraník), který zavádí prezidentský systém[3]. Tento návrh ještě neprošel prvním čtením, je však velmi pravděpodobné, že se pro něj nepodaří nalézt potřebnou ústavní většinu, především z důvodu jeho nesystémovosti a nekonzistentnosti se zbytkem Ústavy. Dalším zamítnutým návrhem je návrh poslanců za KSČM, který zavádí možnost specifického vázaného mandátu poslance[4]. Na základě této novely by politická strana, za niž byl poslanec zvolen, mohla iniciovat u Nejvyššího správního soudu řízení o ztrátě mandátu (v případě tzv. přeběhlictví).

Předchozí návrhy patří spíše do kategorie legislativních perliček. To však neplatí pro návrhy, které prošly prvním čtením a pokračují dále v cestě legislativním procesem. Jako první zmíníme návrh předsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslavy Němcové (ODS), který zavádí možnost ztráty mandátu v případě odsouzení poslance k nepodmíněnému trestu odnětí svobody[5]. Tato novela je velmi prostá, doplňuje pouze bez dalšího ustanovení čl. 25 o písmeno g) *pravomocným odsouzením k nepodmíněnému trestu odnětí svobody*.

Další projednanou novelou byl vládní návrh, který zavádí konstruktivní vyslovení nedůvěry vládě[6]. Jedná se o institut, který známe například ze Základního zákona SRN. Zároveň s návrhem na vyslovení nedůvěry vládě je předkládáno i jméno osoby, kterou v případě úspěchu hlasování prezident jmenuje předsedou vlády.

Další návrh schválený v prvním čtení je návrh poslanců ČSSD, který upravuje pravomoc prezidenta v oblasti agracie a abolicie[7]. Tato pravomoc prezidenta republiky se přesouvá z čl. 62 Ústavy (nekontrasignované pravomoci, kde byla uvedena pod písm. g)) do čl. 63 odst. 1 (pravomoci prezidenta, k jejichž realizaci je potřeba kontrasignace premiéra, popřípadě pověřeného člena vlády). Tento návrh ve svém výsledku omezuje prezidentské pravomoci, představuje tedy opačný přístup, než jaký navrhovaly výše zmíněné neschválené návrhy.

Poslední projednávanou změnou je vládní návrh ústavního zákona o obecném referendu[8]. Tento návrh se setkal s bouřlivou kritikou v řadách opozice[9]. Kompletní analýza této velmi významné ústavní normy přesahuje možnosti tohoto příspěvku. Neměla by však zapadnout, proto se jí budeme věnovat na stránkách Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci v příštím čísle, kde přineseme kompletní ústavněprávní analýzu projednávaného návrhu.

Pro všechny výše uvedené novelizace, které se setkaly v prvním čtení s podporou poslanců, je možné obecně

Členka Centra publikovala ve WPSR

Katarína Šipulová publikovala společně s docentem Vítem Hlouškem (Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, FSS MU) v letošním prvním čísle *World Political Science Review* příspěvek na téma “Different Paths of Transitional Justice in the Czech Republic, Slovakia and Poland”.

Článek se zabývá odlišnostmi v modelech vypořádání se s komunistickou minulostí ve vybraných třech středoevropských zemích, a to v závislosti na formě demokratické tranzice a zejména na mocenském postavení levicových politických subjektů mezi elitami nových režimů.

konstatovat, že se jedná o nesystémové změny, které reagují na aktuální politický vývoj (s výjimkou poslední zmiňovaného ústavního zákona o obecném referendu). Úprava pravomocí prezidenta reaguje na novoroční amnestii prezidenta Václava Klause[10], novela ztráty mandátu pak reaguje na realitu poslanců ve výkonu trestu[11], zavedení konstruktivního vyslovení nedůvěry reaguje na problematiku události po pádu vlády Mirka Topolánka (ODS) v roce 2009.

Jednotlivě se dozajista jedná o zajímavé návrhy, je však otázkou, zda je systém jednotlivých a navzájem neprovázaných novelizací Ústavy vhodný pro stabilitu ústavního pořádku a politického systému ČR vůbec. Zastávám názor, že legislativní smršť může Ústavě spíše uškodit, než ji vylepšit. Poslanci měli v nedávné době možnost celkově a komplexně revidovat Ústavu v souvislosti se zavedením přímé volby prezidenta, tato však zůstala nevyužita. Změně Ústavy by vždy měla předcházet obsáhlá odborná i veřejná debata, která zajistí citlivost a systémovost změn. U aktuálně projednávaných novel však tuto diskusi postrádám.

Poznámky:

[1] Sněmovní tisk 884, dostupné online, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=884&CT1=1> (citováno 22. dubna 2013).

[2] Přičemž není zcela jasné, co je tímto pojmem myšleno, sám návrh jej dále nespecifikuje.

[3] Sněmovní tisk 907, dostupné online, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=907&CT1=0>, (citováno 22. dubna 2013). Návrh staví prezidenta republiky do čela vlády a prezident se stává hlavou exekutivy, přičemž funkce premiéra paradoxně zůstává zachována ve formě jakéhosi zástupce prezidenta.

[4] Sněmovní tisk 640, dostupné online, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=640&CT1=0>, (citováno 22. dubna 2013).

[5] Sněmovní tisk 685, dostupné online, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=685&CT1=0>, (citováno 22. dubna 2013).

[6] Sněmovní tisk 668, dostupné online, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=668&CT1=0>, (citováno 22. dubna 2013).

[7] Sněmovní tisk 630, dostupné online, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=630&CT1=0>, (citováno 22. dubna 2013).

[8] Sněmovní tisk 661, dostupné online, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=661&CT1=0>, (citováno 22. dubna 2013).

[9] Například kritika opozičního senátora Jiřího Dienstbiera (ČSSD), dostupné online, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/169945-cesi-se-zrejme-dockaji-obecneho-referenda/> (citováno 22. dubna 2013).

[10] Která byla kritizovaná napříč politickým spektrem i občanskou společností.

[11] V současné době je ve výkonu trestu poslanec Roman Pekárek (ODS) a ve vazbě poslanec David Rath (nestraník).

Zveme Vás na **první český Kongres žen**, který se uskuteční pod záštitou Ministerstva práce a sociálních věcí a starostky MČ Praha 2 Mgr. Jany Černochové.

Kongres žen je iniciativou, jejímž cílem je vytvořit stálou nadstraničnou platformu pro síťování, inspiraci a mobilizaci, která osloví ženy napříč profesemi, regiony, věkovými skupinami či politickou orientací.

Tématem prvního Kongresu žen je **postavení žen na trhu práce** – téma, které se dotýká všech žen bez ohledu na představy o jejich sebeuplatnění. Není totiž důležité, zda chce žena pracovat nebo se věnovat výchově dětí a rodině, případně obojí současně. Důležité je, aby jí stát vytvořil podmínky pro skutečně svobodnou volbu.

15. června 2013, Národní dům na Vinohradech (Náměstí Míru 9, Praha 2)

Rozmanitý program Kongresu žen bude rozložen do **seminářů a panelových diskusí na různá témata, workshopů zaměřených na rozvoj dovedností a schopností žen**. Součástí Kongresu žen bude i **veletrh organizací, institucí a firem**, které se zabývají postavením žen na trhu práce.

Budeme se na Vás těšit!

Monika Klimentová, klimentova@padesatprocent.cz

www.kongreszen.cz

Přehled lidskoprávních letních škol (II.)

Vendula Karásková, Lenka Pičová

Níže přinášíme další sled zajímavých kurzů a nutno dodat, že hlavní vlna letních škol během května uzavírá přijímání přihlášek, a proto doporučujeme s registrací příliš neotálet.

Summer School in Comparative Conflict Studies

Pořádající instituce: Center for Comparative Conflict Studies, Singidunum University. Bělehrad, Srbsko.

Termín konání: 1. 7. – 8. 7. 2013

Poplatek za kurz: 200/400,- €

Uzávěrka přihlášek: 13. května

<http://www.cfccs.org/summer-school/2013>

Human Rights Fact-Finding, Evidence and International Crimes. Summer School on Human Rights and Transitional Justice

Pořádající instituce: Grotius Centre for International Legal Studies. Haag, Nizozemsko.

Termín konání: 8. 7. – 12. 7. 2013

Poplatek za kurz: 600/750,- €

Uzávěrka přihlášek: 15. května

<http://www.grotiuscentre.org/humanrightssummer-course.aspx>

EU Law Summer School

Pořádající instituce: School of Law, University of Leeds. Leeds, Velká Británie.

Termín konání: 10. 6. – 15. 9. 2013

Poplatek za kurz: 750,- €

Uzávěrka přihlášek: 15. května

<http://www.law.leeds.ac.uk/postgraduates/taught-postgraduates/llm-european-law/summer-school/>

Law, Multiculturalism and Intercultural Human Rights

Pořádající instituce: SOAS, University of London. Londýn, Velká Británie.

Termín konání: 1. 7. – 19. 7. 2013

Poplatek za kurz: 1250,- £

Uzávěrka přihlášek: 17. května

<http://www.soas.ac.uk/summerschool/subjects/humanrights/>

The Hague Symposium on Post-Conflict Transitions and International Justice

Pořádající instituce: International Peace and Security

Institute. Haag, Nizozemsko.

Termín konání: 20. 7. – 17. 8. 2013

Poplatek za kurz: 3450,- €

Uzávěrka přihlášek: 20. května

<http://ipsinstitute.org/the-hague-2013/>

Summer Course on European Criminal Justice

Pořádající instituce: Academy of European Law. Tri-er, Německo.

Termín konání: 24. 6. – 28. 6. 2013

Poplatek za kurz: 654/1090,- €

Uzávěrka přihlášek: 24. května

https://www.era.int/cgi-bin/cms?_SID=9acd0b8fa1391fa68fc694cf326a2e1c04e-25ca600228835077105&_sprache=en&_bereich=artikel&_aktion=detail&idartikel=123423

Nation, Democracy and Citizenship in Central Europe

Pořádající instituce: Centre for European Studies, Jagiellonian University. Krakov, Polsko.

Termín konání: 24. 6. – 14. 7. 2013

Poplatek za kurz: 1695,- €

Uzávěrka přihlášek: 30. května

<http://www.ces.uj.edu.pl/summer-school/undergraduate>

Rights of the Child

Pořádající instituce: Human Rights Law Centre, University of Nottingham. Nottingham, Velká Británie.

Termín konání: 24. 6. – 28. 6. 2013

Poplatek za kurz: 1000,- £

Uzávěrka přihlášek: 31. května

<http://www.nottingham.ac.uk/hrlc/shortcoursesand-training/summerschool/summerschool.aspx>

Nationalism, Religion and Violence in SE Europe

Pořádající instituce: International Hellenic University. Soluň, Řecko.

Termín konání: 1. 7. – 12. 7. 2013

Poplatek za kurz: 550,- €

Uzávěrka přihlášek: 31. května

<http://www.ihu.edu.gr/index.php/2013-soh-summer-school-history>

Summer School on Human Rights, Migration & Globalization

Pořádající instituce: The Irish Centre for Human Rights, NUI. Galway, Irsko.

Termín konání: 8. 7. – 12. 7. 2013

Poplatek za kurz: 450,- €

Uzávěrka přihlášek: 31. května

<http://www.conference.ie/Conferences/index.asp?Conference=222>

Helsinki Summer Seminar of International Law

Pořádající instituce: University of Helsinki. Helsinky, Finsko.

Termín konání: 19. 8. – 30. 8. 2013

Poplatek za kurz: 120/200,- €

Uzávěrka přihlášek: 31. května

<http://www.helsinki.fi/summerseminar/>

Creative Peace and Human Rights Education

Pořádající instituce: Utrecht Summer School. Utrecht, Nizozemsko.

Termín konání: 7. 8. – 16. 8. 2013

Poplatek za kurz: 825,- €

Uzávěrka přihlášek: 1. června

<http://www.utrechtsummerschool.nl/index.php?type=courses&code=S2>

European Union Law and Policy on Immigration and Asylum

Pořádající instituce: Universite Libre de Bruxelles. Brusel, Belgie.

Termín konání: 1. 7. – 12. 7. 2013

Poplatek za kurz: 600/950,- €

Uzávěrka přihlášek: 7. června

<http://www.ulb.ac.be/assoc/odysseus/Summer2013UK.html>

Migration, Integration and Ethnic Relations

Pořádající instituce: Utrecht Summer School. Utrecht, Nizozemsko.

Termín konání: 19. 8. – 30. 8. 2013

Poplatek za kurz: 865,- €

Uzávěrka přihlášek: 15. července

<http://www.utrechtsummerschool.nl/index.php?type=courses&code=S6>

Cours d'été sur le droit des réfugiés

Pořádající instituce: UNHCR. Štrasburk, Francie.

Termín konání: 17. 6. – 28. 6. 2013

Poplatek za kurz: 400,- €

Uzávěrka přihlášek: neuvedeno

<http://www.iidh.org/actualite-69-cours-d-ete-sur-le-droit-des-refugies.html>

Minority Rights Summer Course

Pořádající instituce: Middlesex University London. Londýn, Velká Británie.

Termín konání: 22. 6. – 24. 6. 2013

Poplatek za kurz: 100/200,- £

Uzávěrka přihlášek: neuvedeno

<http://www.mdx.ac.uk/courses/minority-rights-summer-course.aspx>

Summer Course on International Humanitarian Law

Pořádající instituce: International Institute of Humanitarian Law. Sanremo, Itálie.

Termín konání: 24. 6. – 5. 7. 2013

Poplatek za kurz: 1500,- €

Uzávěrka přihlášek: neuvedeno

<http://www.iihl.org/Default.aspx?itemid=77&pageid=page5442>

**It's time for human rights and
democratization on FB**

**Je čas na lidská práva a
demokratizaci na FB**

facebook®

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Vendula Karásková – Miroslav Knob

Vnitrostátní právo

- Foral, J.: K řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v pobytových zařízeních sociálních služeb podle § 191a a násl. OSŘ, Právní rozhledy 6/2013.
- Herceg, J.: Třetí pilíř contra sedmá velmoc aneb přípustná míra kritiky soudcovského stavu, Trestní právo 4/2013.
- Charvát, J.: Judikatura Ústavního soudu ČR v otázce voleb do Parlamentu ČR, Politologická revue 2/2012.
- Kala, M.: Korupce, Trestní právo 4/2013.
- Kokeš, M.: Soudcovské platy 2013 aneb prozatímní vrchol českého zákonodárského kutilství v kontextu judikatury Ústavního soudu, Jurisprudence 3/2013.
- Kučera, P.: A je to tady. Amnestie je velezrada, Trestní právo 4/2013.
- Machová, Z.: Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití, Acta Politologica 1/2013.
- Mates, P., Šemík, K.: Zákaz pobytu jako sankce za přestupek, Trestněprávní revue 3/2013.
- Pavlík, J.: Aboliční ustanovení amnestií v letech 1918 až 2013, Státní zastupitelství 2/2013.
- Pospíšil, I., Popovičová, L.: Excesivní délka trestního řízení jako důvod pro jeho zastavení: prezidentská fikce a soudní realita, Státní zastupitelství 2/2013.
- Tichý, L., Dumbrovský, T.: Ústavní soud ČR mezi dvěma právními řádami: od interpozice k nové evropské doktríně, Právní rozhledy 6/2013.
- Vojtek, P.: Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový, Soudní rozhledy 4/2013.

- Vyhnánek, L.: Kontrasignace rozhodnutí prezidenta republiky, Státní zastupitelství 2/2013.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Bílková, J.: K temporálním dopadům rozsudku Evropského soudního dvora ve věci C-161/06 aneb opět Skoma-Lux a odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, Jurisprudence 3/2013.
- Cviklová, L.: Působení Mezinárodního trestního soudu ve světle právního universalismu a relativismu, Jurisprudence 3/2013.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Bezák, T.: Vyrovnávanie sa s minulosťou v Portugalsku a na Slovensku: dve strany jednej mince, Politologická revue 2/2012.
- Čakić, T.: Connection between the anti-sweatshop movement and development theories, Globalpolitics.cz 10. 4. 2013.
- Hrbková, L., Chytilík, R.: Předvolební průzkumy veřejného mínění a předpojatost tisku v České republice, Politologický časopis 1/2013.
- Kopeček, V.: Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu, Politologická revue 2/2012.
- Lebedová, E.: Negativní kampaně a politický cynismus v ČR, Politologický časopis 1/2013.
- Pačka, R.: Militantní demokracie a boj proti terorismu v rámci liberálně demokratického státu: případ Grupos Antiterroristas de Liberación (GAL), Globalpolitics.cz 18. 4. 2013.
- Smolík, J., Vejvodová, P.: Základní ideové zdroje současné krajní pravice v ČR, Slovenská politologická revue 2/2013.
- Stena, J.: Ideové zdroje a problémy konceptualizácie verejného rozmeru spoločenského života, Slovensk politologická revue 2/2013.

www.centrumlidskaprava.cz